

СТАНОВИЩЕ

По конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност *Български език*, съгласно обявата в „Държавен вестник“ No 33, 03.04. 2026 г.

С кандидат: Магдалена Стефанова Абаджиева, гл. ас. д-р в Институт за български език – Българска академия на науките

Изготвил становището: Мария Емилова Пилева, доц. д-р в Институт за литература – Българска академия на науките

Представените от М. Абаджиева материали за участие в обявения конкурс за „доцент“ обхващат широк кръг научни и научно-приложни разработки: две монографии, една христоматия в съавторство с М. Цибранска-Костова, една студия в съавторство с Л. Антонова-Василева и 26 статии, осем от които са публикувани в реферирани и индексирани научни издания. В своята съвкупност трудовете очертават последователно развиван и ясно разпознаваем изследователски профил. Установени са 29 цитирания на публикации на М. Абаджиева, от които осем са цитирания или рецензии в реферирани и индексирани научни издания, четири – в монографии и колективни томове с научно рецензиране, а останалите – в нереперирани рецензирани издания. Цитиращите публикации са дело на учени от различни области – историци на българския език, (палео)слависти, лексиколози, етнолингвисти, литературоведи от страната и чужбина, сред които Мариола Валчак-Миколайчакова, Абидин Карасу, Татяна Брага, Иван Шимко, Хетил Ро Хауге.

Научната дейност на М. Абаджиева е съсредоточена върху историята на българския език, книжнината на българите католици и банатската книжнина, историческата лексикология и лексикография, диалектологията, езиковата идентичност и книжовната норма. Тя съчетава фундаментални и научно-приложни аспекти, като въвежда в научно обръщение неизвестни ръкописни и лексикографски извори, проследява приемствеността между католическата книжовна традиция в южните български земи и банатската книжнина, представя стари текстове на съвременен български език, проучва езиковите нагласи и формулира предложения за съвременната банатска писмена норма.

М. Абаджиева участва в 17 научни форума в България и чужбина, изнася лекции зад граница и е участник в 11 национални научни и образователни проекта. Ръководител е на два проекта, пряко свързани с основните направления на научната ѝ дейност – „Културната идентичност на банатските българи и българската католическа книжнина“ (ФНИ, № КП-06-Н70/1 от 2022 г.) и „Дигитализиране на текстове и изследвания, свързани с историята на българския език“ (част от ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ от 2022 г.). От 2025 г. е член на редакционния съвет на списание „Българска реч“, а владенето на английски и италиански подпомага работата ѝ с чуждоезикови източници и участието ѝ в международния научен обмен.

Основните научни приноси на д-р Абаджиева са свързани с включването на книжнината на българите католици и банатската книжнина в общия развой на българския език и книжовност. Чрез откриването, описването и анализа на неизвестни или слабо проучени архивни материали тя съществено разширява изворовата база на историческата лингвистика и откроява приноса на католическите духовници за езиковото и културното

развитие на българите през XVIII и XIX век. Особено значими са проучванията и върху творчеството на Петър Ковачев Царски, употребата на латински графико-правописни системи и приемствеността между книжовните традиции, както и предложенията ѝ за преразглеждане на тяхната периодизация. Самостоятелен авторски принос представлява предложеният и аргументиран термин за назоваване на езика на банатските българи, който прецизира понятийния апарат за неговото научно описание (Абаджиева 2023).

Основният хабилизационен труд „Книжнината на българите католици от XIX век и банатската книжнина“ (2024) продължава и обобщава трайните научни интереси на М. Абаджиева. Още в предходната ѝ монография „Ръкописният българско-италиански речник на отец Маурицио от 1845 г.“ (2020), посветена на книжовната и мисионерско-просветната дейност на отец Маурицио да Кастелацо сред българите католици, се открояват прецизната работа с изворите и способността на авторката да издирва и анализира нови данни. В труда е публикуван пълният текст на най-ранния известен запазен българско-италиански ръкописен речник, съдържащ около 3500 думи от речта на българите в южните български земи. Графико-правописният, фонетичният и лексикалният анализ и множеството разяснителни бележки разкриват стойността му не само като лексикографски извор, но и като значим исторически и културен паметник. Този изследователски модел е продължен и развит в пета–осма глава на хабилизационния труд чрез съпоставка на графико-правописните, фонетичните и лексикалните особености на католическата книжнина с банатската книжовна норма.

В увода авторката насочва вниманието към слабо проучени периоди от историята на българския книжовен език и поставя въпроса за връзките между писменото наследство на католическите общности в южните български земи и в Банат. Първа глава предлага систематичен преглед на предходните изследвания и очертава състоянието на научния проблем. Ясно формулираните цели и задачи са насочени към преосмисляне на периодизацията и установяване на приемствеността между двете традиции. Авторката ги реализира последователно чрез анализ на умело подбран езиков и книжовен материал.

Във втора глава са преразгледани основните постановки за периодизацията на книжнината на българите католици, изградени според различни критерии: жанровите особености при Б. Пенев и П. Динеков, разглеждащи предимно отделни автори и произведения; конфесионалната принадлежност при Кр. Станчев и Св. Игов, въвели понятията „павликянска книжнина/литература“ и „палкени“; езиковите характеристики при Л. Милетич и М. Валчак-Миколайчакова, утвърдили термина „павликянска книжнина“. Прегледът показва, че през голяма част от XX век на католическата книжнина не е отделяно заслуженото внимание, като една от възможните причини може да се търси в идеологическата среда на социалистическия период, в която религиозната проблематика е системно маргинализирана. М. Абаджиева откроява останалата досега неизследвана ръкописна форма на разпространение на тази книжнина и прецизно, но критично борави с утвърдения терминологичен апарат.

В трета и четвърта глава са представени общо шест ръкописа на различни книжовници, съхранявани в български и чуждестранни архиви и частни колекции, чието съдържание не се ограничава до религиозната тематика. Чрез анализа им се проследяват традициите, приемствеността и външните влияния в развитието на книжнината на българите католици, включително употребата на латиницата. Авторката формулира

добре аргументирани хипотези, сред които е предположението за авторството на Андреа Канова на ръкописа от 1845 г., а при ръкопис НБКМ 1308 тя установява неточности в описанието на Стоянов и Кондов и предлага убедително обосновани корекции.

Въз основа на графико-правописния анализ в пета глава М. Абаджиева достига до извода, че „има основание да се говори за правописна традиция в книжнината на българите католици, която се утвърждава след втората половина на XVIII век“ и „застава в основите на опита да се изгради книжовна норма“ (Абаджиева 2024: 67). В шеста глава чрез съпоставка между графико-правописната система на Яко Яковски и банатската книжовна норма тя откроява по-усложнен правописен модел и аргументира влиянието му върху „Българското правописание“ на Йозу Рил. Седма глава разглежда фонетичните особености на книжнината на българите католици през XIX век: вокализацията в > у, редуциите е > и и о > у, рефлексите на ятовата гласна и голямата носовка и др.

Последната, осма глава, е с най-ясно изразена емпирична насоченост – чрез лексикални примери от различни книжовни източници М. Абаджиева проследява приемствеността между книжнината на българите католици от южните български земи и банатската книжнина, като откроява общи пластове в християнската и битовата лексика. Особено ценни са раздели 8.1 и 8.2, където са съпоставени десетки лексеми, включително с библейски произход, засвидетелствани в банатските преводи и в книжнината на българите католици. Библиографията съдържа 85 източника, а изследването е снабдено с индекс на имената и резюме на английски език. В приложенията са възпроизведени голяма част от коментиранияте ръкописи, което повишава документалната стойност и пълнотата на труда.

При бъдещо разширяване на изследването би било полезно да бъде включен и знаковият за духовния живот на банатските българи труд на Р. Каук и Л. Косилков *Evangelijite za sate nedeli i praznici* (1876), както и да се потърсят паралели с протестантските библейски преводи от същия период, което би допълнило наблюденията върху библейската лексика, преводаческите решения и конфесионално обусловените езикови особености.

В заключение мога да подчертая, че научната продукция на М. Абаджиева се отличава с тематична последователност, богата изворова основа, прецизност на анализа и ясно изразени оригинални научни и научно-приложни приноси. Въз основа на представените документи и научни трудове, които отговарят на изискванията на ЗРС в Република България, Правилника за неговото прилагане, Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в БАН и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“, давам положителна оценка на кандидатурата на М. Абаджиева и убедено препоръчвам на научното жури да я подкрепи за заемане на академичната длъжност „доцент“ в професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“.

Дата: 04.08.2026 г.

Подпис:

/Мария Пилева/